

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЛЮ ФАНЬ

УДК 78.07:784.1 (510)''195/200':37.01+78.09(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ХОРОВЕ ДИРИГУВАННЯ В КИТАЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ –
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ОСВІТНІЙ ТА ВИКОНАВСЬКИЙ
АСПЕКТИ**

02 – Культура і мистецтво

025 – Музичне мистецтво

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Liu Fan

数字签名者: Liu Fan
日期: 2024.12.07
17:54:14 +08'00'

Лю Фань

Науковий керівник: **Зав'ялова Ольга Костянтинівна**, докторка
мистецтвознавства, професорка

Суми –2024

АНОТАЦІЯ

Лю Фань. Хорове диригування в Китаї другої половини ХХ – початку ХХІ століття: освітній та виконавський аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво». – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, 2024.

Протягом тривалого історичного розвитку музична культура Китаю набула неповторної специфіки завдяки характерному національному забарвленню. Її самобутність проявилась й у хоровому мистецтві, яке здобуло стрімкого розвою з початку ХХ століття. Це був особливий період для розвитку всіх видів музичного мистецтва в країні, що характеризувався взаємопроникненням і синтезом національно-культурних основ з класичними європейськими засадами. Результати цієї взаємодії яскраво відзначились і на розвитку хорової освіти та виконавства в країні. Звичайно хорова освіта та виконавство розглядаються дослідниками як самодостатні феномени. Поряд з тим, невід’ємною та визначальною складовою хорового мистецтва є диригування, яке часто опиняється на маргіналі музикознавчої уваги.

Метою пропонованого дослідження є: *висвітлити особливості розвитку та національно-культурних традицій хорового диригування в Китаї у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття та розкрити специфіку цього феномену у виконавському та освітньому аспектах.*

Вивчення розвитку хорового мистецтва та диригування в Китаї зазначеного періоду неможливо без урахування соціально-політичних та національно-культурних умов розвитку культури країни в цілому. Адже за понад півстоліття китайській народ, його мистецтво і культура пройшли ряд кардинально відмінних етапів розвитку, починаючи із заснування Нового Китаю (1949) і першого сімнадцятиріччя, крізь трагічне десятиліття

Культурної революції (1966 – 1976) та встановлення політики «відкритості» двох останніх десятиліть. Ці соціально-політичні трансформації великою мірою обумовили жанрово-стильові та освітньо-виконавські метаморфози китайського хорового мистецтва даного періоду.

Питання розвитку хорового мистецтва Китаю знайшли вивчення у наукових працях багатьох дослідників. Загальна характеристика процесів, що відбувалися у цей період у китайській культурі та музичному мистецтві, подана у «Історії нової китайської музики» Лю Цзинчжи. Еволюції та окремим аспектам хорової культури Китаю присвячені роботи Жень Сюлей, Кайсен Ян, Лі Мін, Ліі Чао, Хоу Цзянь та ін. Деякі аспекти розвитку хорової творчості часів «культурної революції» висвітлені в працях Ван Юйхе, Сунь Цунінь, Цяо Банлі. В українському музикознавстві цих питань дотично торкалися Гун Цзюньцзе, Лянь Лю, Кайсень Ян. Стильові тенденції хорового мистецтва та диригування в Китаї у взаємозв'язку із соціально-політичним і національно-культурним розвитком країни розглядались у публікаціях авторки дисертації. Однак виконавським та освітнім традиціям хорового диригування в Китаї, як окремій науковій проблемі, не приділено належної уваги музикознавців, що визначає *актуальність теми дисертаційного дослідження*.

Перший розділ присвячено історико-теоретичним аспектам розвитку хорового мистецтва та диригування в Китаї. Розглянуто основні тенденції, жанрові та стильові пріоритети розвитку китайського хорового мистецтва, закладені в першій половині ХХ століття у творчості видатних китайських композиторів та хормейстерів Хуана Цзи, Лі Шутуна, Чжао Юаньженя, Сяо Юмея, Хуана Цзивея та ін. Відзначено, що активний розвиток хорової справи розпочинається в країні тільки після утворення Нового Китаю (1949). Але, як і раніше, в цей час хоровий спів був тісно пов'язаний з політикою та бурхливим рухом китайської соціалістичної революції. Це виявилось в тому, що оптимальною формою музичної практики став жанр масової пісні.

Констатовано, що хорова творчість «першого сімнадцятиріччя» незалежного Китаю (1949 - 1966) успадкувала масове співоче мислення першої половини ХХ століття і сміливо ввібрала революційність, реалізуючи це простими й зрозумілими гармонічними та поліфонічними засобами. Для хорового стилю цього періоду органічним був наскрізний характер оповідної народної пісні, прості прийоми співу та значні звукові ефекти (подібні до оперних), особливо у творах крупних форм (типу сюїти). Основні теми: хвала і процвітання Батьківщини, оспівування світлого й радісного життя в соціалістичній країні, які втілювались переважно у творах малої та середньої форми (масові, народні, дитячі та художні пісні для різних типів хорів).

В трагічну для китайського народу годину «культурної революції» (між 1966 та 1976 роками) хорова творчість (хорові колективи, їх керівники) потерпали від тоталітаризму так само як й інші види мистецтва. Загальна кількість хорових колективів і творів суттєво зменшується та опиняється на найнижчій точці в історії китайського мистецтва. На першому етапі «культурної революції» (1966–1971) створення хорових композицій скеровується тоталітарним дискурсом та реалізовується у жанрі «пісень (для) бога». Звеличення культу особистості Мао Цзедуна знайшло відображення у жанрі «пісень-цитат», текстами яких слугували вислови Мао. Художню значущість у цьому жанрі мали композиції Чжена Лученга, створені на вірші Мао Цзедуна. На другому етапі (1971 – 1976) через пом'якшення внутрішньої політики спостерігається деяке відродження хорової справи в Китаї.

Кінець 1970 – початок 1980-х років – період реформ і відкритості в Китаї – став новим періодом розквіту хорового мистецтва в країні. У цей час активізується творчість ветеранів, які були позбавлені творчих прав під час «культурної революції» (Хе Лютін, Лі Хуанчжи, Цюй Сісянь, Лю Чі, Фу Генчен, Чжан Венган та ін.), та формується плеяда молодих енергійних композиторів, які сучасно мислять і впроваджують інновації (Ши Гуаннань, Гу Цзяньфень, Шан Деї, Лу Заї, Ван Шигуан, Чжан Іда, Сю Пейдун та ін.). Їх

творчість спрямована здебільшого у двох напрямках – музика «нової хвилі» та популярна музика з «оновленням концепції». Розвиток хорової творчості в останніх десятиліттях ХХ століття в Китаї став часом найбільших змін, коли, поряд із пошуком інноваційних прийомів і засобів, відбуваються докорінні зміни у мові, стилістиці, тематиці хорової творчості.

У *Другому розділі* розкрито освітні та виконавські аспекти хорового диригентського мистецтва у Китаї. Висвітлено триєдність освіти, композиторської творчості та виконавства, як історичної детермінанти розвитку хорового мистецтва в країні. Розглянуто роль інтеграційних процесів у хоровій освіті та виконавстві. Відзначено, що порівняно з композиторською творчістю, диригентська справа та хорова освіта в Китаї майже до кінця ХХ століття не отримали значного розвитку через те, що хорове мистецтво було призначено задовольняти кон'юктурні вимоги.

Здійснено спробу надати визначення творчої діяльності диригента, що включає інтерпретаційні аспекти, особливості роботи диригента з хором, специфіку мануальної техніки хорового диригента, відчуття музичного руху та інтонування у виконуваному творі та ін. Особливу складність для наукового визначення становить нематеріальна складова, ірраціональний бік диригентської діяльності. З'ясовано, що чіткої та повної характеристики діяльності хорового диригента у музикознавстві не надано. З початку ХХІ століття відзначено переакцентування спрямованості музичного мистецтва, у тому числі хорового виконавства, у бік розважальності і комерціалізації, що викликає трансформацію місії диригента, як головного інтерпретатора твору.

Розглянуто значні успіхи китайського хорового виконавства на сучасному етапі, пов'язані з підвищенням виконавського рівня та професійної підготовки всіх учасників, покращанням якості навчального процесу, його методичного забезпечення, інноваційних дослідів у китайській педагогіці тощо. Надано історичну оцінку діяльності видатних китайських диригентів та їх ролі у розвитку хорового мистецтва країни, зокрема Ма

Гешуна (1914-2015), Яня Лянкуня (1923-2017), Яня Хунняня (1934-2020), першої жінки-диригента в Китаї Чжен Сяоін (1929 р. н.), та їх продовжувачів: У Лінфень, Яна Лі, Вана Цзюня, Не Чжунміна, Мен Хуана та ін.

Висвітлено концертну діяльність хорових колективів, які на сьогодні є флагманами китайського хорового мистецтва і творчість яких позначена своєрідною манерою виконання (Хор симфонічного оркестру Китаю, Хор державного Великого театру, Великий хор Китайського телерадіомовлення, хор Шанхайського оперного театру, три студентські хори Шанхайської музичної консерваторії, дитячий Пекінський філармонічний хор та ін.). Проаналізовано концертні програми різних колективів, доведено, що основою репертуару більшості хорів є п'єси китайських композиторів та обробки пісень різних етносів Китаю. Популярні хорові твори світового репертуару виконуються китайськими хорами переважно під час участі у міжнародних конкурсах та фестивалях.

Доведено, що китайська хорова культура не існує без початкового ступеня – дитячого хорового співу, що є основним компонентом уроків музики в загальній школі, а також позакласної роботи. Виявлено, що шкільна музична освіта в Китаї характеризується, з одного боку, значною регіональною неоднорідністю, а з іншого, - це унікальний зразок мультикультурного злиття художніх, дидактичних та організаційних компонентів навчання. З цих позицій вимоги щодо диригентсько-хорової підготовки вчителів музики у загальних школах та до відпрацювання навичок хорових диригентів засновуються на одних і тих самих принципах.

У Третьому розділі хорове мистецтво Китаю розкривається крізь призму диригентської діяльності. Піднесення хорового мистецтва в Китаї наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття стало можливим завдяки подвижницькій праці багатьох талановитих китайських хорових диригентів і педагогів. Завдяки їх діяльності та інноваційним методам роботи якісно іншим став статус керівника хору, що нині є престижним і авторитетним у

китайському суспільстві, значно покращилось методичне забезпечення навчального процесу та підготовка диригентських кадрів для роботи на місцях тощо. Широка мережа хорових колективів, які виконують свою культурну місію і заповнюють певну нішу в музично-просвітницькому просторі країни, своїм успішним існуванням теж зобов'язані цим керманичам китайського хорового мистецтва.

Висвітлено особливості становлення та діяльність видатних китайських диригентів другої половини ХХ – початку ХХІ століття: Ма Гешуна, Яна Хунняня, Яня Лянкуня, Яна Лі, Вана Цзюня, Мена Хуана та жінок-диригенток Чжен Сяоін, У Лінфень, Ван Ян, Сюй Руйці та ін. Нині ці представники – це легенди китайської хорової культури. Акцентується на їх мистецьких якостях: індивідуальній виконавській манері, своєрідній мануальній техніці, особливостях художньої інтерпретації. Характеризується навчально-методичний та педагогічний внесок цих митців у розвиток хорової справи в Китаї, відзначається спадкоємність традицій формування китайської диригентсько-хорової школи.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що в українському мистецтвознавстві вперше:

- розглянуто специфіку хорового мистецтва та диригування в Китаї в контексті історичного розвитку з позицій триєдності композиторської творчості, виконавства та освіти;
- теоретично обґрунтовано та скориговано періодизацію розвитку хорового мистецтва в Китаї, зокрема у зв'язку з новітніми концепціями щодо періоду «культурної еволюції», який для хорового мистецтва мав певні позитивні наслідки;
- з'ясовано жанрову специфікацію китайського хорового мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століття, засновану на національних підходах, що визначає спрямування виконавської діяльності хорових диригентів Китаю;

- висвітлено чинники розвитку й встановлено критерії освітньої складової хорового диригування в Китаї;
- розглянуто специфіку національних традицій хорового диригентського мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століття на прикладі виконавської діяльності видатних хорових диригентів Китаю - Ма Гешуна, Яна Хунняня, Яня Лянкуня, Яна Лі, Вана Цзюня та жінок-диригенток Чжен Сяоін, У Лінфень, Ван Ян, Сюй Руйці та ін.; проаналізовано та надано характеристику їх індивідуальній виконавській манері, мануальній техніці, художній інтерпретації тощо;
- узагальнено досягнення китайського хорового диригентського мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століть у національному та світовому вимірах.

Ключові слова: китайська хорова культура, диригентське мистецтво, хорове виконавство, диригування, освіта, композиторська творчість, жанрова специфікація, історико-культурні періоди, «культурна революція», соціально-політичні умови, кризові явища, модернізація, стильові трансформації, диригентська інтерпретація, індивідуальний стиль, жінки – хорові диригентки, Ма Гешун, Янь Лянкунь, Ян Хуннянь, Ян Лі, Ван Цзюнь, Чжен Сяоін, У Лінфень, Ван Ян, Сюй Руйці.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у фахових виданнях України:

1. Лю Фань, Стахевич Г. О. Хорове мистецтво Китаю другої половини ХХ століття: історико-стильовий екскурс. *Музикознавча думка Дніпропетровщини* : зб. наук. праць Дніпропетр. акад. музики імені М. І. Глінки. Дніпро : ГРАНІ, 2022. Вип. 22 (1). С. 141 – 156.
DOI : <https://doi.org/10.33287/222211>
2. Лю Фань. Китайське хорове мистецтво часів культурної революції: період кризи чи рух уперед? *Fine Art and Culture Studies* : науковий журнал

Волинського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк, 2023. Вип. 2. С. 31 – 37. DOI : <https://doi.org/10.32782/facs-2023-2-5>

3. Лю Фань. Концертні традиції хорового диригування в Китаї другої половини ХХ – ХХІ століття. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти* : зб. наук. праць. Харків, 2024. Вип. 71. С. 160-178. DOI : <https://doi.org/10.34064/khnum1-7109>

4. Лю Фань. Хорове мистецтво Китаю: детермінованість композиторської творчості, виконавства та освіти. *Вісник НАКККіМ* : науковий журнал, 2024. Вип. 3. С. 260-265.

DOI : <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2024.313331>

Опубліковані праці апробаційного характеру:

5. Лю Фань. Видатні постаті в хоровому мистецтві Китаю кінця ХХ – початку ХХІ століття: Ян Хуннянь. *Мистецькі пошуки* : зб. наук.-метод. праць СумДПУ імені А. С. Макаренка. Суми : ФОП Цьома С. П., 2023. Вип. 2 (16). С. 180 – 184.

6. Лю Фань. Жанрово-стильові тенденції хорового мистецтва Китаю в другій половині ХХ століття. *Трансформація музичної освіти і культури: традиція та сучасність* : зб. матеріалів міжнар. науково-творчої інтернет-конф. (Одеса, ОНМА імені А. В. Нежданової, 7-9 травня 2022). Одеса : Астропринт, 2022. С. 122 – 125.

7. Лю Фань. Особливості творчої спадщини Тьєн Фена як представника хорового мистецтва КНР. *Дні науки 2020* : матеріали студентської наукової онлайн-конференції, 22 жовтня 2020 року, м. Суми. Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. С.120-121.

8. Лю Фань. Особливості хорової музики Китаю. *Мистецькі пошуки* : зб. наук. праць. Суми : ФОП Цьома С. П., 2020. Вип. 3 (12). С. 276-280.

ABSTRACT

Liu Fan. Liu Fan. Choral Conducting in China in the Second Half of the 20th and Early 21st Centuries: Educational and Performance Aspects. - Qualifying research paper with manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in knowledge 02 - Culture and art, in the specialty 025 Musical art. Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, 2024.

During the long historical development, the musical culture of China acquired a unique specificity due to its characteristic national coloring. Its originality was also manifested in choral art, which gained rapid development from the beginning of the 20th century. This was a special period for the development of all types of musical art in the country, which was characterized by the interpenetration and synthesis of national-cultural foundations with classical European principles. The results of this interaction were also clearly marked in the development of choral education and performance in the country. Usually, choral education and performance are considered by researchers as self-sufficient phenomena. Along with this, an integral and defining component of choral art is conducting, which often finds itself on the margins of musicological attention.

The purpose of the research is: *to highlight the features of the development and national-cultural traditions of choral conducting in China in the second half of the 20th – early 21st centuries and to reveal the specifics of this phenomenon in the performance and educational aspects.*

The study of the development of choral art and conducting in China during the specified period is impossible without taking into account the socio-political and national-cultural conditions of the development of the country's culture as a whole. After all, for more than half a century, the Chinese people, their art and culture have gone through a number of radically different stages of development, starting with the founding of New China (1949) and the first seventeenth anniversary, through the tragic decade of the Cultural Revolution (1966-1976) and

the establishment of the policy of “openness” in the last two decades. These socio-political transformations largely determined the genre-style and educational-performing metamorphoses of Chinese choral art of this period.

The issues of the development of Chinese choral art have been studied in the scientific works of many researchers. A general description of the processes that took place in this period in Chinese culture and musical art is given in Liu Jingzhi’s “History of New Chinese Music”. The works of Ren Xuelei, Kaisen Yang, Li Ming, Lii Chao, Hou Jian, and others are devoted to the evolution and individual aspects of Chinese choral culture. Some aspects of the development of choral creativity during the “cultural revolution” are covered in the works of Wang Yuhe, Sun Cunnin, and Qiao Bangli. In Ukrainian musicology, these issues were touched upon by Gong Junjie, Lian Liu, and Kaisen Yang. The stylistic trends of choral art and conducting in China in relation to the socio-political and national-cultural development of the country were considered in the publications of the author of the dissertation. However, the performing and educational traditions of choral conducting in China, as a separate scientific problem, have not been given due attention by musicologists, which determines *the relevance of the topic of the dissertation research*.

The First Chapter is devoted to the historical and theoretical aspects of the development of choral art and conducting in China. The main trends, genre and style advantages of the development of Chinese choral art, laid down in the first half of the 20th century in the work of outstanding Chinese composers and choirmasters Huang Qi, Li Shutong, Zhao Yuanzhen, Xiao Yumei, Huang Ziwei, etc. are considered. It is noted that the active development of choral art began in the country only after the founding of New China (1949). But, as before, at this time choral singing was closely connected with politics and the turbulent movement of the Chinese socialist revolution. This was manifested in the fact that the optimal form of musical practice was the genre of mass song.

It is stated that the choral work of the “first seventieth anniversary” of independent China (1949-1966) inherited the mass thinking of the first half of the 20th century and boldly chose revolutionary, implementing it with simple and understandable harmonic and polyphonic means. For the choral style of this period, the all-pervading nature of the narrative folk song, simple singing techniques and significant sound effects (similar to opera), especially in works of large forms (such as suites), were organic. The main themes: praise and prosperity of the Motherland, education of a bright and joyful life in a socialist country, which were embodied mainly in works of small and medium forms (mass, folk, children's and art songs for various types of choirs).

In the tragic years of the “Cultural Revolution” for the Chinese people (between 1966 and 1976), choral art (choir groups, their leaders) suffered from totalitarianism just like other forms of art. The total number of choral groups and works decreased significantly and reached the lowest point in the history of Chinese art. In the first stage of the “Cultural Revolution” (1966–1971), the creation of choral compositions was guided by the totalitarian discourse and implemented in the genre of “songs (for) God”. The growth of the personality cult of Mao Zedong was reflected in the genre of “quotation songs”, the texts of which were Mao’s sayings. The compositions of Zheng Lucheng, based on Mao Zedong’s poems, had artistic significance in this genre. In the second stage (1971–1976), due to the softening of domestic politics, some revival of choral work in China was required.

The late 1970s and early 1980s, the period of reform and opening up in China, were a new period of flourishing choral art in the country. At this time, the creativity of veterans who were created creative rights during the “Cultural Revolution” (He Liuting, Li Huangzhi, Qu Xixian, Liu Qi, Fu Gengcheng, Zhang Wengang, etc.) was activated, and a galaxy of young energetic composers was formed who were modern. to mix and introduce innovations (Shi Guangnan, Gu Jianfen, Shang Deyi, Lu Zayi, Wang Shiguang, Zhang Yida, Xu Peidong, etc.).

Their creativity was directed mainly in two directions – “new wave” music and popular music with “concept renewal”. The development of choral creativity in the last decades of the 20th century in China saw the greatest changes, when, along with the search for innovative techniques and means, radical changes occurred in the language, style, and themes of choral creativity.

The Second Chapter reveals the educational and performing aspects of choral conducting in China. The trinity of education, compositional creativity and performance is highlighted as a historical determinant of the development of choral art in the country. The role of integration processes in choral education and performance is considered. It is noted that, compared to compositional creativity, conducting and choral education in China did not receive significant development until almost the end of the 20th century due to the fact that choral art was intended to satisfy conjectural requirements.

An attempt is made to provide a definition of the creative activity of a conductor, which includes interpretative aspects, the features of the conductor’s work with the choir, the specifics of the choral conductor’s manual technique, the sense of musical movement and intonation in the performed work, etc. The intangible component, the irrational side of conducting activity, is of particular difficulty for scientific definition. It is found that a clear and complete characteristic of the choral conductor’s activity has not been provided in musicology. Since the beginning of the 21st century, there has been a re-emphasis on the direction of musical art, including choral performance, towards entertainment and commercialization, which causes a transformation of the conductor’s mission as the main interpreter of the work. The significant successes of Chinese choral performance at the present stage are considered, related to the increase in the performance level and professional training of all participants, the improvement of the quality of the educational process, its methodological support, innovative experiments in Chinese pedagogy, etc. A historical assessment of the activities of outstanding Chinese conductors and their role in the development of

the country's choral art is provided, in particular Ma Geshun (1914-2015), Yang Liangkun (1923-2017), Yang Hongnian (1934-2020), the first female conductor in China Zheng Xiaoying (born in 1929), and their successors: Wu Linfen, Yan Li, Wang Jun, Nie Zhongming, Meng Huang, etc.

The concert activities of choral groups, which are currently the flagships of Chinese choral art and whose work is marked by a unique manner of performance (China Symphony Orchestra Choir, State Grand Theater Choir, China Television and Radio Grand Chorus, Shanghai Opera Theater Choir, three student choirs of the Shanghai Conservatory of Music, Beijing Philharmonic Children's Choir, etc.) are highlighted. Concert programs of various groups were analyzed, it was proved that the basis of the repertoire of most choirs are pieces by Chinese composers and arrangements of songs of different ethnic groups of China. Popular choral works of the world repertoire are performed by Chinese choirs mainly during participation in international competitions and festivals.

It is proved that Chinese choral culture does not exist without the initial stage – children's choral singing, which is the main component of music lessons in a comprehensive school, as well as extracurricular work. It was found that school music education in China is characterized, on the one hand, by significant regional heterogeneity, and on the other, it is a unique example of a multicultural fusion of artistic, didactic and organizational components of education. From these positions, the requirements for conducting and choral training of music teachers in comprehensive schools and for practicing the skills of choral conductors are based on the same principles.

In the Third Chapter, the choral art of China is revealed through the prism of conducting activity. The rise of choral art in China in the late 20th and early 21st centuries was made possible by the selfless work of many talented Chinese choral conductors and teachers. Thanks to their activities and innovative methods of work, the status of the choir director has become qualitatively different, which is now prestigious and authoritative in Chinese society, the methodological support

of the educational process and the training of conductors for work in the field have significantly improved, etc. A wide network of choral groups that fulfill their cultural mission and fill a certain niche in the musical and educational space of the country also owe their existence to these leaders of Chinese choral art.

The features of the formation and activities of outstanding Chinese conductors of the second half of the 20th and the beginning of the 21st centuries are highlighted: Ma Geshun, Yang Hongnian, Yang Liangkun, Yang Li, Wang Jun, Meng Huang and female conductors Zheng Xiaoying, Wu Linfen, Wang Yang, Xu Ruiqi, etc. Today they are legends of Chinese choral culture. The emphasis is on their artistic qualities: individual performance style, unique manual technique, and features of artistic interpretation. The educational, methodological, and pedagogical contribution of these artists to the development of choral work in China is characterized, and the continuity of the traditions of the formation of the Chinese conducting and choral school is noted.

The scientific novelty of the research is that for the first time in Ukrainian art history:

- the specifics of choral art and conducting in China were considered in the context of historical development from the standpoint of the trinity of compositional creativity, performance and education;
- the periodization of the development of choral art in China was theoretically substantiated and adjusted, in particular in connection with the latest concepts regarding the period of “cultural evolution”, which had certain positive consequences for choral art;
- the specifics of national traditions of choral conducting in the second half of the 20th – early 21st centuries were revealed using the example of the performing activities of outstanding choral conductors in China;
- the criteria for the educational component of choral conducting in China as a scientific problem were highlighted and established;

- the work of outstanding Chinese choral conductors Ma Geshun, Yang Hongnian, Yang Liangkun, Yang Li, Wang Jun and female conductors Zheng Xiaoying, Wu Linfen, Wang Yang, Xu Ruiqi, etc. is examined. Their individual performance style, manual technique, artistic interpretation, etc. are analyzed and characterized;

- the achievements of Chinese choral conducting in the second half of the 20th – early 21st centuries are summarized in national and world dimensions.

The genre and style palette of Chinese choral creativity *is specified*.

Scientific ideas regarding the educational and performance aspects of the development of choral art and conducting in China in the second half of the 20th – early 21st centuries *have been further developed*.

Key words: *Chinese choral culture, conducting art, choral performance, conducting, education, composer's work, genre specification, historical and cultural periods, "cultural revolution", socio-political conditions, crisis phenomena, modernization, style transformations, conductor's interpretation, individual style, women – choral conductors, Ma Geshun, Yan Liangkun, Yang Hongnian, Yang Li, Wang Jun, Zheng Xiaoying, Wu Linfen, Wang Yang, Xu Ruiqi.*

List of author's publications

Research works

in which the main scientific results of the thesis are published

1. Liu Fan, Stakhevych H. O. (2022). Choral art of China in the second half of the 20th century: a historical and stylistic excursion. Musicological thought of the Dnipropetrovsk region: collection of scientific works of the Dnipropetrovsk academician of music named after M. I. Glinka. Dnipro: GRANI. Issue 22 (1). P. 141-156. DOI: <https://doi.org/10.33287/222211>

2. Liu Fan. (2023). Chinese choral art during the Cultural Revolution: a period of crisis or a move forward? Fine Art and Culture Studies: scientific journal

of the Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk. Issue 2. P. 31-37. DOI: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-2-5>

3. Liu Fan. (2024). Concert traditions of choral conducting in China in the second half of the 20th – 21st centuries. Problems of interaction of art, pedagogy and theory and practice of education: collection of scientific works. Kharkiv. Issue 71. P. 160-178. DOI: <https://doi.org/10.34064/khnum1-7109>

4. Liu Fan. (2024). Choral art of China: determinism of composer's creativity, performance and education. Bulletin of NAKKKiM: scientific journal. Issue 3. P. 260-265. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2024.313331>

Research works

which certify the approbation of the materials of the thesis

5. Liu Fan. (2023). Outstanding figures in Chinese choral art of the late 20th – early 21st centuries: Yang Hongnian. Artistic searches: collection of scientific and methodological works of the A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University. Sumy: FOP Tsyoma S.P. Issue 2 (16). P. 180 – 184.

6. Liu Fan. (2022). Genre and style trends in Chinese choral art in the second half of the 20th century. Transformation of musical education and culture: tradition and modernity: collection of materials of the international scientific and creative online conference (Odesa, A.V. Nezhdanova National Academy of Music and Dramatic Arts, May 7-9, 2022). Odesa: Astroprint. P. 122-125.

7. Liu Fan. (2020). Features of the creative heritage of Tien Feng as a representative of the choral art of the PRC. Science Days 2020: materials of the student scientific online conference, October 22, 2020, Sumy. Sumy: FOP Tsoma S.P. P. 120-121.

8. Liu Fan. (2020). Peculiarities of Chinese choral music. Artistic searches: collection of scientific works. Sumy: FOP Tsoma S.P. Issue 3 (12). P. 276-280.